

Utviklingspsykologi

Spedbarnets primære emosjoner

Lars Smith

professor emeritus ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo

Det er riktig at de primære emosjonene kunne ha vært problematisert bedre i min bok om utviklingspsykologi.

PRIMÆRE EMOSJONER Lars Smith mener han ikke helt har glemt de grunnleggende emosjonene i sin siste bok; det emosjonelle

livet til nyfødte er tredelt i form av gråt eller irritabilitet, glede eller tilfredsstillelse og oppmerksomhet eller interesser, skriver han.

Foto: Susan Kirch/Scanpix

I et debattinnlegg i marsutgaven av *Psykologtidsskriftet* skriver Sigmund Karterud at jeg i boken *En kort introduksjon til utviklingspsykologi* har glemt de primære emosjonene. Helt utelatt er de ikke ettersom jeg nevner at det emosjonelle livet til nyfødte er tredelt i form av gråt eller irritabilitet, glede eller tilfredsstillelse og oppmerksomhet eller interesse. Jeg omtaler også det Darwin kalte de medfødte aksjonsmønstrene, slik som fryd, tristhet, sinne og frykt, som inntreffer fra tremånedersalderen av og oppover til åtte måneder. Men Karterud har rett i at spørsmålet om hvorvidt det finnes primære emosjoner, og hvilke disse i så fall er, kunne ha vært problematisert bedre i boken.

Det har i emosjonslitteraturen vært trukket et skille mellom de basale eller primære emosjonene, som antas å være biologiske affektprogrammer som finnes hos alle mennesker og noen andre dyrearter, og de avledete eller sekundære emosjonene, som muligens kan være en blanding eller

kombinasjon av de primære. Påvirket av Tomkins' emosjonsteori (1962, 1963) og på grunnlag av observasjoner av barn, har Izard (1977) spesifisert ti primære emosjoner: interesse-begeistring, fornøyelse-glede, overraskelse-forskrekkelse, nød-kval, sinne-raseri, avsky, forakt, frykt-skrekk, skam-beskjedenhet-ydmykelse og skyld-anger. Likevel er det ingen konsensus verken om hvilke emosjoner som er primære, eller hvor mange det er. Hvis vi har fokus på individets tilpasning til sitt naturlige miljø (innbefattet kultur) og dets motivasjonelle streben i det daglige samvirket med omgivelsene, er skillet mellom de primære og sekundære emosjonene kanskje ikke så viktig. Men hvis vi tar utgangspunkt i hjernens evolusjonære programmering, kan vi se grunner til å opprettholde distinksjonen. Det er mulig at de sekundære emosjonene som er formidlet av nyere områder i hjernen, ikke så lett kan overstyre eldre områder assosiert med homeostatisk regulering og den grunnleggende emosjonelle tilpasningen.

Barns intensjonelle holdning

De primære emosjonene som Izard beskriver, har selvsagt stor betydning for tilknytningsprosessen som formende for individets utvikling. Menneskebarnet danner sine første tilknytninger i andre levehalvår, men allerede i alderen fra tre til seks måneder vil samspillet med noen få primære omsorgspersoner ha en emosjonell dybde som normalt er forskjellig fra det følelsesinnholdet som samhandling med andre mennesker innebærer. Overgangen fra samspill til relasjon og emosjonenes betydning i den forbindelse er det lagt stor vekt på i boken.

Karterud har rett i at spørsmålet om hvorvidt det finnes primære emosjoner, og hvilke disse i så fall er, kunne ha vært problematisert bedre i boken

Karteruds innspill om felles oppmerksomhet, felles intensjonalitet og barns språkutvikling er av stor interesse. Han reiser spørsmålet om hvorfor sjimpansen, som også viser felles oppmerksomhet, likevel ikke utvikler språklige ferdigheter av en slik kompleksitet som vi ser allerede hos toåringer, og henviser i den forbindelse til Tomasellos (2008) arbeider. Problemet oppstår hvis vi antar at det ligger til grunn en sosial-pragmatisk mekanisme for språkutviklingen, i motsetning til en indrestyrt enhet. Tomasellos forskergruppe har gjort omfattende studier av kommunikasjon ved hjelp av gester og vokale ytringer hos antropoide aper og spedbarn. De hevder at vår språklige kapasitet ble evolvert først etter at mennesket hadde tilegnet seg naturlige gester og felles intensjonalitet, godt hjulpet av kulturell læring av gjensidig innforståtte kommunikative konvensjoner. Slik utfordret Tomasello et al. Chomskys teori om at lingvistisk kunnskap er medfødt. Istedenfor å være basert på en innebygd enhet antar Tomasello at barns språkutvikling representerer en biologisk tilpasset form for kooperativ læring som skapes og videreføres av kulturelle grupper.

En grunnleggende idé for dette synspunktet er antakelsen om at kommunikasjon hos homo sapiens fungerer ut fra en intensjonell holdning (Dennett, 1987). Anvendt på språklæring vil det si at barnet handler på basis av meningsfulle tilstander som predikerer atferden. Et eksempel er barnet på 13 måneder som går til utgangsdøren og setter foten på skoen sin, samtidig som hun vokaliserer for å få den voksnes oppmerksomhet. Dette blir oppfattet som at barnet ber om at de skal ta en tur ut sammen, fordi atferden er starten på en handlingsrutine som fører til en hverdagslig sosial aktivitet (eksempel fra Carpendale et al., 2013). Neste antakelse er at hjernen koder mening. I de senere år har erkjennelsen av at informasjonsprosesseringen blir implementert av hjernen, fått bred aksept både innenfor kognitiv vitenskap og nevrovitenskapene. Informasjonen som hjernen

prosesserer, handler om noe, hvilket vil si at den representerer forhold som har å gjøre med regulering av personens handlinger. Hypotesen om at hjernen koder mening assosiert med aktivitet og livsform er i overensstemmelse med den anskuelse som Wittgenstein (1953) står for.

Sigmund Karteruds innlegg har reist mange interessante spørsmål, hvorav enkelte med fordel kunne ha vært omtalt i introduksjonsboken. Men det sier seg selv at i en så kort tekst er det mange sentrale problemstillinger som må utelates. Noe av det som savnes, og som er viktig for studenters kunnskapshorisont, så som evolusjonen og utviklingen av evnen til å tenke, kan forhåpentligvis bli tema i en annen kort introduksjonsbok.

Referanser

- Carpendale, J.I.M., Atwood, S., & Kettner, V. (2013). Meaning and mind from the perspective of dualist versus relational worldviews: Implications for the development of pointing gestures. *Human Development*, 56, 381–400.
- Dennett, D. (1987). *The intentional stance*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Izard, C.E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum.
- Tomasello, M. (2008). *Origins of human communication*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Tomkins, S.S. (1962, 1963). *Affect, imagery, consciousness* (bd. 1 og 2). New York: Springer.
- Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical investigations* (red. G.E.M. Anscombe & R. Rhees, overs. G.E.M. Anscombe). Blackwell: Oxford.